

R. A.: A tizenévesek rengeteget szoronganak ebben a korban a jelenükkel és a jövőjükkel kapcsolatban, ez az alku pedig abban erősíti meg a szereplőket, hogy a dolgok végül jól alakulnak. Ez önbizalmat ad nekik, és megszabadítja őket a félelemtől és bizonytalanságaiktól.

– *A legdühítőbb persze az egészben, hogy nem tudjuk, ez az ördögfigura egyáltalán csinált-e valamit, vagy csak a száját jártatta.*

R. A.: Az alku után a történések rajtuk kívülre helyeződnek, és a szereplők úgy érzik, hogy semmit sem ők irányítanak az életükben. Ez pedig óriási megkönnyebbülést jelent – a felelősségtől való megszabadulást.

– *De ott a másik oldala: ha valamit elértél, nem tudod, hogy a saját erődből érted-e el. Ez is elég rémes.*

P. L.: Lehet ez egy vallásos ember világgképének a szimbóluma is, de akár az önmagunkba vetett hité, a törekvése is – mert lehet, hogy a bizonyosság, hogy a gyerekek elérik, amire vágnak, olyan önbizalmat ad a diák nézőnek, hogy attól tényleg sikeres lesz, és annak is érzi magát.

– *Kicsit általánosabb kérdés, nekem fontos: szerintetek mennyi lehetőséget ad egy színházi nevelési előadás a résztvevőknek, hogy valódi döntéseket hozzanak? Sokszor érzem ugyanis, hogy amit kitalálunk résztvevőként, az csak töltelék az előadásban, valójában nincs dramaturgiai következménye.*

R. A.: Talán az lenne az izgalmas, ha egy bizonyos pont után

az előadás alapja improvizáció lenne, és onnantól fogva olyan irányba menne, amelyet a résztvevők szabnak neki. Gyakran az is problematikus, hogy a résztvevők által elmondottakat hogyan építik be a színészek a következő jelenet első felébe.

P. L.: Ahogy emlegettem, Szalai Ádám szerintem szuperül beépítette, amit kapott tőlünk. Ez nyilván azon is múlik, hogy mennyire inspiratív, amit a közönségtől az előadó kap. Ez iszonyú nehéz színészi feladat.

R. A.: Igen, már önmagában ez is az, hát még az milyen nehéz lenne, ha a résztvevők határoznák meg az irányokat, hiszen az dramaturgiailag nagyon szétzilálhatná az előadást. Volt a Vaskakas Bábszínháznak és a Kerekasztalnak egy közös előadása, *A szigetlakó*, amely Király Kis Miklós történetét dolgozta fel. Abban a gyerekek dolga az volt, hogy kitalálják, a szereplők hogyan jutnak el egy bizonyos célig, és a színészek az általuk kitalált módszereket színészi módszerként alkalmazták az előadásban. Nyilván egy mesében könnyebb kijelölni a főbb dramaturgiai pontokat. Itt a résztvevők nagy hatással voltak arra, ami történik

P. L.: Ez valóban központi problémája az egész műfajnak, de a *Seholnál* úgy éreztem, hogy az előadás ezt a javára tudja fordítani. A figurák, amelyek eleinte kissé vázlatosnak tündek, szép lassan megteltek tartalommal, és tulajdonképpen mi, a résztvevők öltöztettük fel őket. Azt pedig nagyon szórakoztató volt hallgatni, hogy másoknak milyen vágyaik, ideáik vannak.

PROICS LILLA

LEHET, HOGY HOZZÁNK IS JÁRNAK RINOCÉROSZOK

k2 Társulat: *Rinocéroszok*

A k2 általam korábban már látott tantermi előadását meghívtam a Scheiber Sándor Gimnáziumba, ahol tanárként dolgozom.

Az iskolánkról most azt emelem ki, hogy a tanárok és a diákok viszonylag közvetlen, együttműködő kapcsolatban teszik a dolgukat a napi szintű kisebb-nagyobb problémák, konfliktusok mellett is. Talán kissé lírai és ködös állításnak hangzik, hogy nálunk a lényegi események jelentős része nem a tanórákon történik, hanem azokon kívül. De ezzel együtt is, hogy az átlagnál alighanem több szempontból jobban működő iskoláról van szó, azért még itt is nagyon hiányoznak azok az események és élmények, amelyek közvetlenül nevelnek felelős vélemény kialakítására, annak képviselésére, mások álláspontjának megismerésére, megértésére, adott esetben a nézetkülönbségek a vita eszközével történő megértésére és kezelésére. Mindezekre nagyon alkalmasnak tartom a színhá-

zi nevelés különböző formáit, az olyan tantermi előadásokat, mint amilyen például a k2-től a *Rinocéroszok*.

Kifejezetten izgatott, hogy ez a hierarchiákkal foglalkozó előadás hogyan működne nálunk, egy általam kevésbé autokratikusnak ismert közegben. És mivel olyan szerencsés helyzetben vagyok, hogy egyúttal kritikusként is beszélhetek az előadásról, jobbnak látom ezt a lehetőséget megosztani azokkal, akiknek az előadás is szólt. Szólaljunk meg ezúttal többen: diákok és tanárok együtt. A vendéjáték után másfél héttel egy kisebb csoportban, 11.-es és 13.-os diákokkal leültünk beszélgetni: arra kapacitáltam őket, hogy elsősorban egymással vitassák meg, hogyan élték meg a színházat.

A *Rinocéroszok* legfőbb célja talán az, hogy a diákok szem-

besüljenek vele, hierarchiákban élnek, és gondolkozzanak el azokon a kérdéseken, miért, meddig és hogyan legyünk együttműködők az adott rendszerben, illetve mikor, milyen alapon és miként fejezzük ki nemtetszésünket a struktúrában felettünk állókkal szemben. Eggyel általánosabb szinten pedig az előadás az egyén szabadságának a dilemmájával foglalkozik – mint ahogy egyébként a drámairodalom jelentős része.

A *Rinocéroszok* annyira a valóságból merít, hogy az előző tanévben egy szekszárdi gimnáziumban történt esetet mesél el – a követhetőség végett egyszerűsítve, rövid, drámai erejű jelenetekben fogalmazva. Egy (vagy több) szekszárdi diák egy, *A bukás* című film ismert Hitler-dühkitörés jelenetéből (ő, a napokban elhunyt Bruno Ganz...) készült mémet tett közzé, amelyben mind az iskola igazgatójára, mind a tornatanárára nézve kínos állítások hangoznak el. A mém eljutott az igazgatóhoz is, aki rövid, hevenyészett találgatások után a szerzőséggel meggyanúsított egy diákot, és egy számos elemében szabálytalan eljárást követően ki is rúgta. Tekintettel a k2 eddigi munkásságára, Fábián Péter rendezőnek ebből az élet írta erős alapanyagból könnyű ujjgyakorlat lehetett drámát varázsolni, és a színészek is (Borsányi Dániel, Borsi-Balogh Máté és Domokos Zsolt) játszva formálták meg az összes figurát.

A tantermi dráma nehéz műfaj: nem elég, hogy sok élénk diák van együtt kis helyen, de ők otthonosabbak is a saját iskolájukban, mint a társulat. Az előadásokon általában jelen van tanár, szinte mindegy, hogy kíváncsiságból vagy kontrollként, de a diákokat ez többé-kevésbé zavarja.

A színészek, mielőtt belefogtak a sztoriba, azt kérték, hogy a teremben ülők meséljék el, milyen diákcsínyeket követtek el. Az általam látott korábbi előadás többségében felnőtt közönsége erre nagyon jól reagált, jobbnál jobb sztorikat meséltek: az egyiküké egy magyarórán esett meg, poénja pedig a tanár, Békés Pál reakciója volt. Ezek után engem is meglepett, hogy ugyanerre a kérésre a scheiberes diákok szokatlanul hallgatógok lettek. Szóval másfél héttel később feltettem nekik a kérdést, ők hogyan és mire emlékeznek a vendégtájkából.

- Az indítás felesleges volt.
- Nem volt felesleges, mert ez alapozta volna meg az előadást.
- De senki nem mondott semmit, ezért volt felesleges.
- Azt nem tudhatták előre, hogy senki nem fog semmit mondani.
- Jó, de mivel utólag beszélgetünk róla, most mégiscsak mondhatjuk, hogy felesleges volt.
- Igen, de ez a része nem rajtuk, hanem rajtuk múlt. Például voltak bent tanárok is, akik előtt azért bármit csak nem mond az ember... Aztán nagy nehezen valaki elkezdett valamit, ami persze nem is róla szólt, hanem másvalakiról, aki csinált valami csínyet.
- Speciel éppen Tamás bá indította el azzal, hogy ő kezdett bele egy nála megessett történetbe, és akkor hirtelen többen is mesélni kezdték valaki másnak a csínytevését.
- Hát, azért ez nem volt így az igazi.
- Nem lett volna azzal semmi probléma, ha bemegyünk, és azonnal a sztoriban vagyunk, aztán csak utána beszélgetünk. Arra már nyugodtan számíthattak volna, hogy ha jól töltünk velük annyi időt, amennyi alatt eljártsszák nekünk a történetet, akkor feloldódnak.
- És ez be is jött, mert a játékuk nagy hatással volt, hiszen lényegében mindenki úgy figyelt, ahogy a Scheiberben csak különleges esetekben szokás.

Az előadás mindezek ellenére tényleg pillanatok alatt bevonta a diákokat. A történet talán ugyanazért hangzik erőltetettnek, mint a drámairodalom nagy része, amely ugyancsak a valóságból ered: a hatalmával aránytalanul visszaélő igazgatóról szól, aki még az amorális, pályaalkalmatlan tanárokat is felvonultatja a teljesen helyénvaló kritikus gesztusra vetemedő néhány diákkal szemben. De a *Rinocéroszok* a mai magyar valóság lényegét mutatja meg: a durva hatalmi túlkapásokat, a teljes intézményrendszer tehetetlenségét és korruptségét, az intézményekben dolgozó személyek számító, gyáva lakámentalitását, a kritikát megfogalmazó, kicsiben, de mégiscsak cselekvő ember kiszolgáltatottságát.

Az előadás ezen túl rámutat arra, hogy a hierarchikus rendet fenntartó és újratermelő, több száz éves hagyományral rendelkező rémpedagógia ma is él. Az a legkevesebb, hogy nevelés és oktatás címen nem a gyerek szükségleteihez alkalmazkodik, hanem a felnőtt tanárhoz. De azt is tudjuk, hogy a totalitárius uralom alanya és tárgya az önállóságától megfosztott vagy arról lemondó engedelmes és védtelen ember, akinek állandó bizonytalanságélménye van. A feldolgozott eset éppen azért dermesztő, mert a hatalom olyan kamaszokat vesz célkeresztbe, akik egy mémmel kissé félénken és ügyetlenül, de mégiscsak ezt az alapvetést problematizálják. És megértettük közben, mennyire rettenetes lehet, ha azok mennek el mellettünk a folyosón, vagy tartanak éppen órát, akik tevékeny részeseivé váltak a hajtóvadászatnak, ami egy diáktársunk ellen folyik. Persze jól ismert tény: általában többen vannak, akik nem állnak ki magukért, másokért, mert nem keresik a bajt. Az előadást nézve mi mégis egyre inkább azonosultunk a „bajkeverőkkel”. Ez az, amire egy hasonló ügyet feldolgozva a színház képes lehet.

A bolondok napi szerepcsere (április 1-én az egyik diák tanárszerepben tarthatott órát) ügyes dramaturgiai megoldás volt, és a csapat több hasonló technikával adott a figuráknak rövid, de virulens életet. A három színész néhány szempillantás alatt nagy meggyőző erővel tudott figurát váltani. A szüzsé részletei, még ha nem is voltak tökéletesen azonosak a valósággal, érzékletesen ragadták meg a drámai lényegét.

- A jelenetváltásokat, amikor karakterek is cserélődtek, énekléssel oldották meg, így akkor sem lehetett kikapcsolni: ezzel még inkább fokozták a figyelmet, nem csak azzal, hogy egészen közel, szinte köztünk játszottak.
- Ez a közelség nekünk könnyebbé tette az egészet, de a színészeknek szerintem nehezebbé.
- Nem hiszem, hogy egy színésznek ez nehézség. Pláne, hogy a történet szerint hol egy osztályban, hol egy igazgatói irodában vagyunk: az pontosan ilyen, legalább nem kellett eljátszaniuk.
- Mellékesen valószínű, hogy nálunk is vannak, akik tanárokról csinálnak mémeket. Viszont az biztos, hogy nem Adolf Hitlerrel, mert itt annyi esze azért van az embernek, hogy ezzel nem viccel. Ne nézzetek így rám, én nem szoktam ilyet csinálni, csak mondom.
- Ha ebből a történetből csak azt emeli ki valaki, hogy Hitlerhez hasonlítják a tanárt, akkor az durván hangzik. Azonban ha az ügy egészének kontextusához mérjük, akkor már más a helyzet. Az iskolaigazgatónak illene tudni, amit lényegében minden internethasználó tud, hogy ezt a filmrészletet már annyiféleképpen használták, hogy már nem is az eredeti jelentése a lényeg, hanem ez egy tetszőlegesen felhasználható alak. És akkor azt is tudná, hogy ez egy vicc,

ami persze nem véletlenül olyan népszerű, és helyettesíthető be annyiféleképpen.

– Egyébként az milyen, hogy az igazgató egyből a hitleres szálon kapta fel a vizet, nem azon, hogy a tesitanárról illet állítanak?! Személyes sértésnek vette az egészet, de azt nem akarta felfűjni, hogy nem vette észre, mit művel az ő alkalmazottja. Ügyes.

– Az viszont tényleg kemény, hogy kiderült, a tesitanár együtt van egy tanítványával, ami tudtommal bűncselekmény. És ha ez az igazság, akkor mi a probléma azzal, ha valaki kimondja az igazságot?

– Azt ki mondta, hogy ebben a történetben nem probléma az igazság kimondása?

– Senki. De akkor miért voltak olyan hülyék, hogy olyan helyre tették ki, ahol az igazgató is megtalálja? Miért nem valami zárt csoportba inkább?

– Hát, én nagyon át tudtam érezni, mert bár nálunk a tanárok nem élnek vissza a hatalmukkal ilyen mértékig, de az előző iskolában felsőbbrendűnek képzelték magukat.

– Igen, át lehetett érezni, mert a színészek bár idősebbek nálunk, mégis mind nagyon hihetők voltak. Domokos Zsolt azonban még közülük is kitűnt azzal, hogy mekkora átalakulóművész. Mondjuk, ha jobban belegondolok, őt nem tudtam volna elképzelni diáknak, jó, hogy nem is játszott ilyet. Olyan tesitanár arca van.

A színészek az előadás végén részben még szerepből kínálták fel a scheibereseknek a médiaszakkörös dilemmát: hol és milyen szöveg jelenjen meg a történekről? Részben, mert az iskolaújságot szerkesztő tanár szerepben maradt, a másik két színész viszont nem: egyikük önkényesen két csoportra osztotta a diákokat, és arra kérte őket, hogy érveljenek az iskolaújságban való megjelenés mellett, illetve ellene.

– Aszerint osztottak minket szét, hol ülünk. Na, az nem volt jó. Szinte senki nem akart a megjelenés ellen érvelni. Úgyhogy nem is tartottuk be, amit kértek.

– Nekem azért voltak fenntartásaim, hogyan döntsek, te

Mi? k2 Színház: Rinocéroszok – avagy a diákcsíny-enciklopédia

Hol? Scheiber Sándor Gimnázium és Általános Iskola

Kik? Borsányi Dániel, Borsi-Balogh Máté m. v.,

Domokos Zsolt / Rendező: Fábián Péter

kintve, hogy a csínytevők egyáltalán nem kívánták vállalni a felelősséget a cselekedeteikért, de azt belátom, hogy nem ez volt a lényeg.

– Ráadásul elég érthetetlen volt, hogy amikor az iskolaújságot szerkesztő tanár meghallgatott egy érvet, csak annyit mondott, hogy igen, ez jó. Aztán később kicsit ellenkezett, de mintha mindegy lett volna, mit mondunk, mert minden ötlet tetszett neki, és nem alakult ki olyan vitaszerűség, amittől elhittük volna, hogy komolyan kérdezi, mert komolyan nem tud dönteni.

– Talán ha ők a játékban nem sorolnak fel és nem fejtenek ki szinte minden lehetséges érvet, hanem megkérdezik tőlünk, aztán folytatják, és úgy fejezik be, az mindenkinek, még nekik is érdekesebb lett volna.

– A legvégén aztán három csoportban kellett egy-egy cikket írunk, ami nem volt valami jó ötlet, mert tizenöten-húszan voltunk egy csoportban, és a mi színésziünk csak kiadta a feladatot, de aztán nem segített. Lehet, hogy neki sem volt ötlete, hogyan is tudnánk ennyien együtt írni. Végül csak két-három ember ötlete tudott érvényesülni, és valamelyik lány megírta. Én lehet, hogy akkor már nem is figyeltem...

– Nálunk Borsányi Dániel próbálta bevonni az embereket, de nála is csak három-négy ember dolgozott, igaz, ők rendesen.

– Jó, de hát ennyi idő alatt egy normális cikket biztos nem lehet megírni, egy összevágott valamit meg minek.

– A legvégén még vártam, hogy történjen valami.

– Legalább elmondhatták volna, hogy ez a sztori tényleg megtörtént.

– Ha András nem mondja, akkor én még most sem tudom.

– És ez baj? Nem mindegy, hogy megtörtént, vagy sem?

Borsi-Balogh Máté, Domokos Zsolt és Borsányi Dániel. Fotó: Olasz Liza

